

KARAKTERISTIKE PAKTOVA U ODNOSU NA SVEOPŠTU DEKLARACIJU O PRAVIMA ČOVEKA

Tužna iskustva Drugog svetskog rata u oblasti ljudskih prava uticala su da u posleratnom periodu međunarodna zajednica njihovo poštovanje proglaši za jedan od svojih osnovnih ciljeva. Za razliku od perioda između dva svetska rata, i pre njega, kad su se poštovanje i zaštita vezivali za razrešenje određenih političkih problema, sada je sveobuhvatna i sistematska koncepcija zaštite naših prava postala deo opšte nadležnosti svetske međunarodne organizacije — Ujedinjenih nacija. Takav pristup, međutim, nije bio moguć bez tačnog definisanja zaštitnog objekta. Trebalo je zato izraditi tekstove na koje bi mogla da se oslanja vlast zadužena za kontrolu zakonodastva i ponašanje država i za rešavanje sporova proisteklih iz tog ponašanja. Taj rad, pak, povlačio je za sobom mnoga neslaganja, pored ostalog i ona u ideoškom smislu. Do razilaženja u gledištima došlo je već prilikom izrade Povelje Ujedinjenih nacija, posebno u diskusijama o Sveopštoj deklaraciji o pravima čoveka. No, i pored toga, obadva akta usvojena su bez većih sukoba. Bila je tako završena prva faza rada na definisanju prava čoveka. I ne samo to. Ovim aktima data je i pravna podloga celokupnoj delatnosti u ovoj oblasti.

I pored toga što su se obavezale na unapređenje i stvarno poštovanje prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez obzira na pol, jezik, rasu ili veru učesnice konferencije u San Francisku nisu bile spremne da u tekstu Povelje UN navedu listu ljudskih prava.¹ Trebalo je zato ovaj „kodeks načela koja su obavezna za države članice Ujedinjenih nacija”² dalje razradivati i precizirati kako bi se znalo koja prava čovek uživa na međunarodnom planu. Pomenuti zadatak ispunila je Sveopšta deklara-

¹ B. Zlatarić: „Ljudska prava i jugoslavensko krivično pravo”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 4/1968, str. 509.

² M. Bartoš: „Međunarodno pravo i prava čoveka”, Međunarodna politika br. 435/1968, str. 23.

racija³ proklamujući u svojih trideset članova građanska i politička, ekonomска, socijalna i kulturna prava. Ali, pošto je usvojena u vrlo nepovoljnim međunarodnim okolnostima ograničila se na regulisanje samo prava oko čije je sadržine moglo da dođe do kompromisa i među zemljama sa različitim društveno-ekonomskim uređenjem. Zato i nije predstavljala konačan tekst shvatanja međunarodne zajednice o ljudskim pravima, već više odraz međunarodnih uslova odmah posle druge po redu svetske katastrofe: bilo je potrebno pokazati svetu da novo međunarodno društvo unapređenje i zaštitu ljudskih prava smatra sa-stavnim delom novog međunarodnog poretka. U tom svetlu gledano Deklaracija je označila početak izgradnje međunarodnog sistema u ko-me će prava proklamovana u ovom dokumentu biti dopunjena i pravno osnažena donošenjem niza rezolucija, deklaracija, konvencija i paktova. Ova dva poslednja oblika trebalo je da popune postojeću prazninu — umesto deklaratornog teksta, koji je bez obzira na sav autoritet, ipak samo preporuka, trebalo je pravima iz ovog akta pribaviti snagu obaveznih međunarodnopravnih pravila u odnosu na države koje ih budu ratifikovale. Univerzalni kodeks, međutim, nije postojao i pored činjenice da je značajan broj konvencija već pokrivao dobar deo prava.⁴ Posebni mehanizmi sprovođenja u život nisu dozvoljavali takvu konstataciju. Paktovi o pravima čoveka usvojeni decembra meseca 1966. godine⁵ trebalo je da doprinesu ispunjenju ovog zadatka. No, njihovo do-nošenje imalo je znatno širi domaćaj: obuhvatili su ne samo prava navedena u Deklaraciji, već i ona bez kojih bi bila nepotpuna svaka kodifi-kacija ove vrste; dali su, zatim, pravnu snagu pravima čoveka, a uveli su i meré za kontrolu njihovog ostvarenja. O svim tim karakteristikama paktova najbolje govori upoređivanje njihovo sa deklaracijom na koju su se nadovezali.

1. Odvojeno regulisanje „klasičnih” i „novih” prava

Pobeda koncepcije o podjednakoj važnosti obadve grupe prava do-bila je svoj puni izraz usvajanjem Sveopšte deklaracije o pravima čove-ka. Jedinstvenim regulisanjem potvrđen je značaj ekonomskih, socijal-nih i kulturnih prava,⁶ a, u isto vreme je istaknuto da u novom sistemu

³ S. Penkov: „Međunarodnopravna reglamentacija na pravata na čoveka”, Pravna misl, Sofija, br. 6/1968, str. 39, 40, 41; videti i тамо navedeni članak G. Tunkin: „OON i prava čoveka”, Novoe vremja br. 9/1968, str. 4.

⁴ Odredbama ugovorne prirode već je bio zaštićen izvestan broj prava: politička prava i državljanstvo žene, sloboda u sklapanju braka, jednakost plata za jednak rad, nediskriminacija u materiji izbora profesije, borba protiv diskriminacije u oblasti obra-zovanja, zabrana rasne diskriminacije, sindikalno pravo, prinudni rad i dr.

⁵ Za prevod paktova vidi Jugoslovensku reviju za međunarodno pravo br. 1—3/1967; ovaj prevod preuzet je i objavljen zatim u Arhivu za pravne i društvene nauke br. 4/1968.

⁶ Kurs Međunarodnog prava, Moskva 1966, str. 269; S. Penkov: op. cit, str. 43; Kako je, međutim, rekao Jacques Maritain više nije neophodno „biti marksista da bi se priznavala tako zvana „nova prava“ ekonomska i socijalna” — videti njegov uvod u Human rights: Comments and Interpretations, UNESCO 1949, p. 14. I zaista ovo gledište ne zastupaju više samo pisci socijalističkih zemalja, već i autori na zapadu: A. Delpére: „Les droits sociaux et la Charte sociale européenne” Revue des droits de l’homme no 4/1968, pp. 553, 554; E. Mann Borgese: „Prava manjina”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 4/1968, str. 601; Isto stanovište našlo je mesta i u Teheranskoj proklamaciji usvojenoj na Međunarodnoj konferenciji za prava čoveka u toku 1968. godine — v. Arhiv za pravne i društvene nauke br. 4/1968.

nije moguće i dalje tolerisati monopol užih stručnih organizacija u njihovom regulisanju. Zato su iz njihove nadležnosti ona prešla u delokrug međunarodne zajednice, a ova ih je, regulišući ih istim dokumentom, postavila na isti nivo sa klasičnim pravima — građanskim i političkim. Slični motivi rukovodili su međunarodnu zajednicu da odmah po donošenju Sveopštete deklaracije otpoče sa radom na jedinstvenom Paktu o pravima čoveka. Od trećeg zasedanja Generalne skupštine UN 1948. godine kada je predložen prvi nacrt pakta sve do šestog zasedanja 1951. godine, kada je na predlog Ekonomskog i socijalnog saveta Generalna skupština izmenila svoju odluku, ova prava bila su umeta u jedinstven ugovor. 1952. godine Komisija za prava čoveka pripremila je nacrte dva odvojena pakta⁷ — jednog o građanskim i političkim i drugog o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima čoveka.⁸ Podela je bila rezultat protivljenja zapadnih razvijenih zemalja jedinstvenom regulisanju ljudskih prava,⁹ ali i nespremnosti izazvane „nerazvijenošću niza zemalja Afrike i Azije da preuzmu podjednake obaveze u odnosu na ove dve grupe prava”¹⁰ I pored zalaganja izvesnih zemalja¹¹ za izmenu ove odluke¹² decembra meseca 1966. godine paktovi su usvojeni kao dva odvojena dokumenta. Na taj način pružena je mogućnost izvesnim zemljama da ne preuzmu obaveze u pogledu ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava;¹³ no, s druge strane, ukoliko to žele, prihvatiće građanska i politička, nezavisno od gore pomenutih što prethodni slučaj nije dozvoljava.

Izvesnim piscima izvršena podela poslužila je kao dokaz više za potvrdu sledećeg shvatanja: tradicionalna građanska i politička prava podobna su za efikasnu međunarodnu zaštitu dok ekonomска, socijalna i kulturna, kako danas stvari stoje, mogu jedino da se podvedu pod pojam progresivne implementacije.¹⁴

2. Duža lista i detaljnije regulisanje obuhvaćenih prava

Paktovi su, što je i razumljivo, bili potpuniji u regulisanju od deklaracije — za osamnaest godina standard poštovanja ljudskih prava došao je na viši nivo, a i ugovorna priroda paktova nametala je konkretnije regulisanje zaštićenih prava. Uporedo sa tim išla je i tendencija brojčanog proširenja. Kad su, pak, okolnosti zahtevale išlo se i na izostavljanje pojedinih prava predviđenih deklaracijom. Dva razloga su,

⁷ Documents officiels de l'Assemblée générale, sixième session, troisième commission, 365—372 et 387—411; Séances plénaires, 374—375 séances; Annexes, point 29 de l'ordre du jour, Document A/C.3/559 et A/2112.

⁸ V. rezoluciju Generalne skupštine br. 543 (VI) od 5. februara 1952. godine.

⁹ Za diskusiju videti General Assembly, Official Records, sixth session, Plenary meetings, p. 518.

¹⁰ M. Šahović: „Međunarodno pravo i regulisanje prava čoveka”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 4/1968, str. 490.

¹¹ Među njima bila je i Jugoslavija; za intervencije predstavnika Jugoslavije videti General Assembly, Official Records, XVIII, Third Committee, SR., 1417, p. 252.

¹² Economic and social Council, Official Records, XIV, Supplement no 4, p. 12; Economic and Social Council, Official Records, XVI, Supplement no 8, p. 6.

¹³ Bliže o tome V. Dimitrijević: „Prava čoveka u Ujedinjenim nacijama”, Međunarodni problemi br. 3/1965, str. 57.

¹⁴ M. Mc Dougal and G. Bebr: „Human Rights in the United Nations”, The American Journal of International Law no 3/1964, p. 620.

uglavnom, bila odlučujuća za to izostavljanje: ili su ona bila u suprotnosti sa savremenim stanjem u ovoj oblasti ili oko njihovog unošenja nije moglo da dođe do saglasnosti među državama.

a) prava koja jedan od akata predviđa, a u drugom za njih nije bilo mesta

aa) prava koja sadrže paktovi, a deklaracija ih nije predvidela

Za osamnaest godina koliko je prošlo od usvajanja deklaracije do donošenja paktova proširila se lista ljudskih prava regulisanih međunarodnim aktima. Već je bio donet izvestan broj deklaracija, rezolucija i konvencija i o do tada neregulisanim pravima tako da su paktovi, kao kodifikacija postojećeg stanja¹⁵ i njih mogli da unesu u svoj tekst. Pravo na samoopredeljenje¹⁶ (Deklaracija o davanju nezavisnosti kolonijalnim zemljama i narodima),¹⁷ zabrana zatvaranja zbog neizvršenja ugovorne obaveze (Dopunska konvencija o ukidanju ropsstva, trgovine robljem i institucija i prakse slične ropsstvu),¹⁸ pravo deteta na zaštitu od strane njegove porodice, društva i države (Deklaracija o pravima deteta),¹⁹ postupno ostvarenje načela obavezne i besplatne osnovne nastave za sve (Deklaracija o pravima deteta).²⁰

Međunarodna situacija bila je, takođe, bolja od perioda hladnog rata 1948. godine. To je omogućilo lakše sporazumevanje država sa različitim društveno-ekonomskim sistemom, a u njihovoj saglasnosti trebalo je tražiti glavne elemente usvajanja određenih prava. No, to ne znači da i ovom prilikom nisu vođene duge i naporne diskusije oko svake formulacije. Dovoljno je pomenuti neslaganja oko prava manjina na posebnu zaštitu,²¹ pravo svakoga na uživanje pravičnih i povoljnih uslova rada,²² pravo svakog lica da uživa najbolje stanje fizičkog i duševnog zdravlja.²³ U pogledu ostalih prava²⁴ razmimoilaženja nisu bila tako oštra: bilo zato što se radilo o pravima delimično regulisanim međunarodnim aktima ili onima koja su u manjoj meri pogađala interesе

¹⁵ D. Janča: „Međunarodnopravno regulisanje prava čoveka u okviru Ujedinjenih nacija”, Međunarodni problemi br. 4/1968, str. 19.

¹⁶ Ovo pravo uneto je u prvi član obadva pakta da bi se podvukao njegov značaj: bez njega nije moguće ni ostvarenje svih ostalih prava ističe se često u teoriji, a to shvatjanje potvrđuje i rezolucija Generalne skupštine br. 637 A (VII) od 16. decembra 1952. godine. Za diskusiju oko unošenja ovog prava u paktove vidi General Assembly, Official Records fifth session, Third Committee, 310 and 311 meetings.

¹⁷ V. tačku 2 ove deklaracije usvojene i proglašene rezolucijom Generalne skupštine UN br. 1514 (XV) od 14. decembra 1960. godine.

¹⁸ V. tačku a) člana 1 ove konvencije usvojene 30. aprila 1956. godine.

¹⁹ V. uvod ove deklaracije usvojene i proglašene rezolucijom Generalne skupštine UN br. 1386 (XIV) od 20. novembra 1959. godine.

²⁰ V. načelo 7 ove deklaracije.

²¹ Izvesne zemlje smatrali su nepremostivom teškoćom pronaalaženje jedinstvenog rešenja pitanja sa posebnim obeležjima u svakoj zemlji. Na zauzimanje Jugoslavije i drugih zemalja ovo pravo ušlo je u član 27 Pakta o građanskim i političkim pravima. Za predloge Jugoslavije videti: Economic and Social Council, Official Records, XI, Supplement no 5, p. 29; Economic and Social Council, Official Records, XVI, Supplement no 8, p. 7; General Assembly, Official Records, V, Third Committee, SR., p. 126; General Assembly, Official Records, XVI, Third Committee, SR., pp. 216, 222.

²² Prvi deo člana 7 Pakta o ekonomskim i socijalnim i kulturnim pravima.

²³ Član 12 Pakta o ekonomskim i socijalnim i kulturnim pravima.

²⁴ Ovo pravo sadržala je deklaracija u članu 17.

velikih, ali i drugih država. Tako su sva ova prava, iako nisu bila uneta u Sveopštu deklaraciju, postala sastavni deo paktova i dobila pravnu obaveznost za sve države koje ih budu ratifikovale.

bb) prava predviđena deklaracijom, a ispuštena iz paktova

Razvoj međunarodnog prava nije uticao samo na formiranje novih ili bliže određivanje sadržine već postojećih prava. On je doneo sa sobom i nove smernice tako da preživelim shvatanjima više nije bilo mesta u novim dokumentima. To je bio osnovni razlog da, recimo, pravo svakog lica da poseduje imovinu, sam, a i u zajednici sa drugima, odnosno da ne može biti samovoljno lišen imovine²⁴ nije podvedeno pod odredbu ugovorne prirode.²⁵ Bilo je i primera nemogućnosti nalaženja zajedničke formulacije tako da i neka od bitnih prava nisu našla mesta u paktovima. Pravo na azil,²⁶ pravo na državljanstvo i zaštitu od samovoljnog lišavanja državljanstva²⁷ iako im se daje značajno mesto u životu svakog čoveka nisu uneta u tekst paktova i pored zalaganja mnogih zemalja, među njima i Jugoslavije.²⁸

*b) prava predviđena i deklaracijom i paktovima,
ali sa razlikama u sadržini*

Veliki deo prava regulisanih deklaracijom našao je dublju razradu u članovima paktova. Ono što je nagovešteno u prvom aktu ili formulirano u opštim crtama dobilo je konkretnu sadržinu u ugovornim obavezama. Nekad se radi o istom pravu, ali ga paktovi posmatraju iz drugog ugla. U deklaraciji se, recimo, proglašava: „Svako ima pravo da obrazuje i da stupi u sindikate radi zaštite svojih interesa”. Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, pak, zahteva od država ugovornica da obezbede i „pravo na štrajk, s tim da se ono vrši saobrazno zakonima svake pojedine zemlje”.²⁹ Zamašan je broj takvih odredbi³⁰ i one se mogu uočiti već na prvi pogled, bez posebne analize njihovih tekstova. Ima, međutim, i članova koji, iako naizgled slični, nose u sebi neke od suštinskih razlika regulisanja određenih prava. Humphrey navodi zanimljivu razliku između članu 18 Pakta o građanskim i političkim pravima³¹ i člana 18 Deklaracije. Saudijska Arabija uzdržala se prilikom glasanja o deklaraciji zato što je član 18 obuhvatio i pravo

²⁵ Pravo svojine nije ušlo ni u tekst Evropske konvencije o pravima čoveka iz 1950. godine. Svoj izraz dobilo je tek u dodatnom protokolu od 2. marta 1952. godine.

²⁶ Član 14 deklaracije.

²⁷ Član 15 deklaracije.

²⁸ Za stavove Jugoslavije u odnosu na državljanstvo videti: General Assembly, Official Records, XVII, Third Committee, SR., p. 218; u vezi prava azila: Economic and Social Council, Official Records, XI, Supplement no 5, p. 28; Economic and Social Council, Official Records XIV, Supplement no 4, p. 30.

²⁹ V. stav 4 člana 23 deklaracije i stav 1d) člana 8 Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. O pravu na obrazovanje sindikata govori i član 22 Pakta o građanskim i političkim pravima čoveka.

³⁰ Za podrobnije navedenje ovih prava v. Ujedinjene nacije i prava čoveka, Beograd 1968, str. 93 itd.

³¹ Član 18 odnosi se na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti.

na promenu vere ili ubedenja. O tome, istina, nema reči u paktu, mada pravo „usvajanja vere ili ubedenja po svom izboru” verovatno obuhvata i to.³²

3. obavezni karakter paktova

Deklaracija je doneta u obliku rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija.³³ Njen glavni cilj bio je da ohrabri vlade u izglasavanju zakona i preduzimanju administrativnih mera kojima bi obezbedio poštovanje prava ljudi na svojoj teritoriji. I to je u velikoj meri postignuto. Do njenog potpunog ostvarenja, međutim, nije došlo. Smetnju je, između ostalog, predstavljao i idealizam kojim su protkani svi dokumenti ove vrste. U ovom aktu taj idealizam došao je do izražaja već u prvom članu: „Sva ljudska bića radaju se slobodna i jednakna u dostojanstvu i pravima”. Fored toga ovim članom kao da se želelo izdvajanje čoveka iz društvene sredine u kojoj živi³⁴ i podvlačenje njegovog značaja kao nosioca prirodnih prava.³⁵ Ovi nedostaci, ipak, nisu imali većeg uticaja na autoritet deklaracije tako da joj je znatan broj internacionalista pored moralno-političke pripisao i (izvesnu) pravnu snagu.³⁶ Neke je, čak, odvela do shvatanja da bi deklaracija u odnosu na paktove „zbog svoje univerzalne primene bila značajniji pravni instrument”.³⁷

U poslednje vreme zbog takvih shvatanja u teoriji međunarodnog prava sve je prisutnija misao o smanjenju razlike između ugovora i deklaracija u oblasti ljudskih prava. Zaslugom Sveopšte deklaracije pre svega ističe se sve osetnije približavanje pravne vrednosti ovih akata, a time se pokušava izmena ili dalji razvoj tradicionalnog učenja o izvorima međunarodnog prava. Schwelbt je, recimo, doveo u pitanje postojeću podelu na „obavezne” ugovore i „neobavezne” deklaracije i preporuke, odnosno podelu prema kojoj su prvi akti izvori, a drugi to nisu.³⁸ Time je samo potvrdio postojeće shvatanje prema kome je razlika između ugovora i deklaracija kao pravnih izvora veća u pravnoj

³² J. Humphrey: „Svetska revolucija i ljudska prava”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 4/1968, str. 595.

³³ Rezolucija br. 217 (III) od 10. decembra 1948. godine.

³⁴ Zbog tih i drugih nedostataka u tekstu deklaracije jugoslovenska delegacija uzdržala se od glasanja prilikom njenog usvajanja. Detaljnije o tome videti Lj. Radovanović: „Deklaracija prava čoveka”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 1/1949, str. 117 id; takođe od istog pisca „Dvadeset godina Opštne deklaracije prava čoveka”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 4/1968, str. 480 id.

³⁵ Takav stav nespojiv je sa marksističkim učenjem o čoveku kao društvenom biću čiji je položaj uslovljen društvenim odnosima u kojima živi — detaljnije o tome v. M. Hirszowicz: „Le marxisme et les droits de l'homme”, Revue internationale des sciences sociales no 1/1966, p. 15.

³⁶ M. Bartoš: Međunarodno javno pravo, t. I, Beograd 1954, str. 398—399; B. M. Janković: Osnovi Međunarodnog javnog prava, knj. I, Sarajevo 1958, str. 248; M. Radojković: „Nuklearno oružje i međunarodno pravo”, Arhiv za pravne i društvene nauke br. 1—2 1962, str. 9; M. Marković: „Ljudska prava i zaštita manjina”, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo br. 3/1958, str. 448; M. Milojević: „Sveopšta deklaracija o ljudskim pravima i njen pravni značaj”, Jugoslovenska revija za međunarodno pravo br. 2—3 1965, str. 222.

³⁷ Shvatanje o pravnoj ili izvesnoj pravnoj snazi deklaracije često se susreće i u inostranoj literaturi: M. Sibert: Traité de Droit international public, t. I, Paris 1951, pp. 454—55; H. Lauterpacht: International Law and Human Rights, New York 1950, p. 397; S. Penkov: op. cit. str. 41; za stav profesora Alfara v. dokument OUN A/CN. 4/SR. 23, p. 15.

³⁸ J. Humphrey: op. cit. str. 594.

teoriji nego u praksi da je član 38 Statuta Međunarodnog suda pravde izmenjen via facti razvojem međunarodnog prava poslednjih dvadeset godina.³⁹

Za osnovu sve manje pravne razlike između ugovora i deklaracija navodi se: prekarni karakter nekih ugovora, odredbe naredbodavnog karaktera u nekim deklaracijama,⁴⁰ značaj deklaracija i njihov uticaj u mnogim oblastima. Ovakve stavove, pored ostalog, potvrđuje i praksa Međunarodne organizacije rada: države su dužne da podnose izveštaje ne samo na osnovu ugovora, već i na osnovu preporuka ove specijalizovane ustanove Ujedinjenih nacija.⁴¹

Zbog različitih tumačenja možemo se jedino složiti da u teoriji postoji neslaganje o pravnoj prirodi deklaracija uopšte, pa tako i Sveopšte deklaracije o pravima čoveka. Paktovi, pak, ne dozvoljavaju takva razilaženja u pogledu obaveznosti svojih članova. Kao tekstovi ugovorne prirode oni, na osnovu pravila pacta sunt servanda, obavezuju sve države koje ih budu ratifikovale.⁴² Kršenje prava sadržanih u njima predstavlja povredu ugovornih odredbi i dovodi do odgovornosti na međunarodnom planu. Imajući to u vidu veoma je teško braniti stav o potpunoj pravnoj obaveznosti Sveopšte deklaracije: njegovo prihvatanje znači priznanje uzaludnosti velikog dela napora Ujedinjenih nacija uloženih u donošenje teksta sa obaveznom snagom.

KARAKTERISTIKE PAKTOVA

4. obaveznost mera za sprovođenje u život prava sadržanih u paktovima

Sveopšta deklaracija o pravima čoveka ne predviđa postupak za sprovođenje u život svojih članova. Ostvarenje prava iz deklaracije prepusteno je zato Ujedinjenim nacijama. U tu svrhu ova organizacija koristi se sistemom kontrole koji nije specijalno predviđen za ljudska prava.⁴³ Paktovi o pravima čoveka pošli su drugim putem. Oni su u svojim članovima predvideli i mera za sprovođenje u život prava u njima sadržanim. Na taj način usvojili su postupak koji je na regionalnom planu u život uvela Evropska konvencija o zaštiti prava čoveka i osnov-

³⁸ E. Schweib: Human Rights and International Community, Chicago 1964, pp. 54 et seq.

³⁹ R. Y. Jennings: „Recent Developments in the International Law Commission: Its relation to the Sources of International Law”, The International and Comparative Law Quarterly Bd. 13 (1964), p. 54 et seq; za različita gledišta o ovom pitanju videti E. Schweib: Neue Etappen der Fortentwicklung des Völkerrechts durch die Vereinten Nationen”, Archiv des Völkerrechts no 1/1966, S. 4 et seq.

⁴⁰ U potvrdu ovakvog shvatanja navodi se, na primer, član 4 Deklaracije Ujedinjenih nacija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije usvojene i proglašene rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 1904 (XVIII) od 20. novembra 1963. godine.

⁴¹ V. bliže N. Valticos: „Un système de contrôle international: la mise en oeuvre des conventions internationales du travaille”, Recueil des Cours de l’Académie de droit international de la Haye 1968, t. 123, pp. 333 et seq.

⁴² U Pravnom leksikonu, Savremena administracija, Beograd 1964, str. 257 greškom je navedeno da Sveopšta deklaracija nije stupila na snagu „usled nedostatka dovoljnog broja ratifikacija”. Deklaracije, međutim ne podležu ratifikaciji.

⁴³ H. Golsong: „Implementation of international protection of human rights”, Recueil des Cours de l’Académie de droit international de la Haye 1963, t. 110, pp. 16 et seq.

nih sloboda,⁴⁴ a na univerzalnom području Međunarodna Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.⁴⁵ Pošto su predvideli ne samo mere na unutrašnjem, već i međunarodnom planu paktovi su izmenili dosadašnju situaciju nepoštovanja ugovornih odredbi: postupak se više ne ravna prema pravilima opštег međunarodnog prava u skladu sa režimom za mirno rešavanje sporova. Sad se zna i ko može pokrenuti spor zbog nepoštovanja prava iz paktova, zna se i organ i način za rešavanje spora. Neki pisci su zbog toga u merama za sprovođenje u život videli osnovni cilj paktova.⁴⁶ Možda u oceni nije trebalo biti do te mere isključiv, no, ne može se poreći da ove mere zaista imaju značajno mesto u sistemu međunarodne zaštite ljudskih prava. O tome govori i činjenica da je Komisija za prava čoveka odmah po osnivanju Organizacije Ujedinjenih nacija odlučila da pripremi Međunarodnu povelju o ljudskim pravima čiji bi treći deo predstavljale odredbe o sprovođenju u život.⁴⁷ Pošto su mere za sprovođenje u život sastavni deo paktova, usvajanjem ovih akata⁴⁸ označen je završetak rada na ponumentoj povelji: Povelja UN uvela je u život načelo međunarodne zaštite ljudskih prava, Sveopšta deklaracija definisala je prava na koja se zaštita odnosi, a paktovi su, pored pravne obaveznosti precizno formulisanih prava, u život uveli i mere za njihovo sprovođenje u život.

Slobodan Milenković

LES CARACTERISTIQUES DES PACTES PAR RAPPORT
A LA DECLARATION GENERALE SUR LES DROITS DE L'HOMME

RÉSUMÉ

Dans son étude, l'auteur examine les caractéristiques des Pactes sur les droits de l'homme par rapport à la Déclaration générale sur les droits de l'homme. A ce propos, il présente les différences suivantes entre ces actes:

⁴⁴ P. Vellas: *Droit international public*, Paris 1967, p. 336.

⁴⁵ Konvenciju o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije već je ratifikovala ili joj pristupilo dvadeset država. Potrebno je još sedam ratifikacija ili pristupanja pa da Ujedinjene nacije daju koristan doprinos rešavanju jednog od najvažnijih problema našeg vremena i da „postave prvi ugovorni sistem metoda implementacije u okviru sistema Ujedinjenih nacija u oblasti prava čoveka“ — iz Uvoda u godišnji izveštaj Generalnog sekretara U Tanta o radu Organizacije Ujedinjenih nacija od 16. juna 1967. do 15. juna 1968. godine, deo posvećen pravima čoveka, Spoljnopolitička dokumentacija br. 6/1968, str. 446.

⁴⁶ P. Juvigny: „La protection juridique des droits de l'homme sur le plan international“, *Revue internationale des sciences sociales* no 1/1966, p. 70; J. Humphrey: op. cit., str. 594.

⁴⁷ V. izveštaj Komisije za prava čoveka, Document UN E/600.

⁴⁸ Član 49 Pakta o građanskim i oplitičkim pravima i član 27 Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima predviđaju stupanje na snagu paktova tri meseca posle deponovanja kod Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, trideset petog instrumenta o ratifikaciji ili pristupanju. U prevodu paktova u Jugoslovenskoj reviji za međunarodno pravo i Arhivu za pravne i društvene nauke u članu 27 Pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima greškom su izostavljene reči „tri meseca“ te izgleda kao da se ne pominje rok posle koga odredbe paktova stupaju na snagu. Do 9. januara 1969. godine Pakt o građanskim i političkim pravima potpisalo je 37 država, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima 38. Ratifikaciju ova dva akta do ovog perioda izvršila je jedino Kostarika.

La Déclaration générale embrasse, dans son texte, aussi bien les droits civils et politiques „classiques” que les droits économiques, sociaux et culturels „nouveaux” de l'homme. Or, les deux groupes de droits sont séparés dans les pactes. D'où deux pactes — le Pacte sur les droits civils et politiques, et le Pacte sur les droits économiques, sociaux et culturels de l'homme.

Les pactes contiennent une liste des droits plus longue, tandis que le contenu des droits est réglé avec beaucoup plus de précision. Presque tous les droits figurant dans la Déclaration ont trouvé leur place dans les pactes.

La théorie n'est pas d'accord quant au caractère juridiquement obligatoire de la Déclaration. Certains internationalistes ne reconnaissent que son caractère moral et politique, d'autres, la nature juridique obligatoire. Ce qui influe sur cette dernière conception, c'est le rapprochement croissant des valeurs des déclarations et des accords en tant que sources internationales. Les pactes, cependant, en tant que textes de nature contractuelle, ne laissent aucun doute quant au caractère obligatoire de leurs articles.

Enfin, la quatrième et dernière différence est la nature obligatoire des mesures en vue de la mise en oeuvre des pactes. Lesdites mesures étant une partie intégrante des pactes, par la ratification de ces actes, ou en y adhérant, les Etats s'engagent en même temps à appliquer les mesures en question. La Déclaration générale, quant à elle, ne contient pas ces mesures et son application se fait au moyen des mesures qui ne sont pas spécialement prévues pour le domaine des droits de l'homme.

